

Školní inspekce v letech 1868–1918

Církevní dohled nad školstvím, jehož právním základem byla dohoda mezi Rakouským císařstvím a katolickou církví z roku 1855 (tzv. konkordát), byl již v době svého přijetí považován liberálními kruhy za výrazný krok zpátky. Postupem let bylo čím dál tím jasnější, že mocnářství bude muset přistoupit k reformám. Vnější impulzem k nim se stala prohraná prusko-rakouská válka roku 1866, která odhalila zaostalost Rakouského císařství. Liberální prosincová ústava z roku 1867 zaručovala volnost výuky a bádání, na výuce se mohl podílet každý, kdo splnil předepsané podmínky, bez ohledu na vyznání. Změnu poměrů signalizovalo i obnovení ministerstva školství, čímž se stát přihlásil o vedoucí postavení v oblasti školství („ministerstvo kultu a vyučování“ vzniklo již roku 1848, ale roku 1860 bylo zrušeno). Nejvyšší státní dohled nad školstvím a výukou pak byl výslovně formulován v zákoně z 25. května 1868, který upravoval vztah mezi církví a školou. Na základě tohoto zákona vznikla v každé zemi trojstupňová soustava školských úřadů sestávající ze zemské školní rady (působnost pro celou zemi), okresní školní rady (působnost v rámci politického okresu) a místní školní rady na lokální úrovni.

Než bude podrobněji popsána funkce a činnost jednotlivých školních rad, bude nezbytné alespoň v základních rysech popsat nový školský zákon vydaný 14. května roku 1869, který přinesl radikální změnu v organizaci školství i obsahu výuky.⁹⁹ Prosadil ho ministr školství Leopold Hasner (1818–1891), a to navzdory značnému odporu konzervativních kruhů, proto se zákon často označuje jako „Hasnerův zákon“. Právě tento zákon položil základy moderního národního školství, které se podle něj řídilo až do konce monarchie (přes novelizaci v roce 1883, která progresivní působení tohoto zákona oslabila) a v hlavních rysech na něm spočívalo elementární školství i v československé republice až do roku 1948.

V první řadě zákon z roku 1869 přinesl novou organizaci školství. Stávající systém rozdělení

Obr. 34: Karikatura Tři doby stavu cantorského. Konzervativní kruhy se dlouho odmítaly smířit se změnami ve školství po vydání říšského zákona z roku 1869. Kromě snahy o zkrácení školní docházky (k čemuž fakticky došlo novelou z roku 1883) konzervativci usilovali o vrácení školního dohledu církvi (např. na Moravě se tato snaha objevila již roku 1871, na říšské radě předložil návrh na církevní dohled kníže Lichtenštejn roku 1888). Dobová karikatura reaguje na nejistotu učitelů ohledně vývoje poměrů, kdy hrozilo, že vedle stávajícího státního dozoru v podobě okresního inspektora bude znovu podřízen i duchovnímu.